

فصلنامه پژوهش حقوق کیفری

سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱
صفحات ۱۸۰-۱۵۹

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی

جعفر کوشا

استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ پذیرش: ۹۱/۷/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۴

چکیده

جرم اعمال نفوذ در سال ۱۳۱۵ خورشیدی توسط مقنن ایرانی به تصویب رسید. این جرم دارای عناصر و شرایط خاص می باشد، هر چند با جرایمی هم چون ارتشاء و کلاهبرداری؛ قابل مقایسه است، ولی بعنوان جرم خاص تعریف و تعیین شده است. اعمال نفوذ به دو دسته تقسیم می شود: اعمال نفوذ فاعلی^۱، و اعمال اعمال نفوذ منفعلانه^۲. اعمال نفوذ فاعلی به اعتبار مرتکب جرم به دو دسته تقسیم تقسیم

می شود؛ مرتکب شخص عادی است و یا اینکه مرتکب وکیل دادگستری می باشد. اعمال نفوذ فاعلی که مرتکب آن شخص عادی است در دو حالت قابل تصور است: اعمال نفوذ عام و اعمال نفوذ خاص که مواد ۱ و ۲ این قانون به آن پرداخته است.

واژگان کلیدی: اعمال نفوذ، مأمور دولت، اعمال نفوذ فاعلی، اعمال نفوذ منفعلانه، وکیل دادگستری، ارتشاء، کلاهبرداری.

^۱ . active

^۲ . passive

مقدمه

قوانین پراکنده در قلمرو موضوعات کیفری به جرایم مختلفی اشاره کرده اند که، بعضاً در دسته بندی سنتی (کلاسیک) علیه " اشخاص " ^۱، علیه " اموال و حقوق مالکیت " ^۲ و علیه " امنیت و اعتماد عمومی " ^۳ قرار نمی گیرند . قانونگذار، عناوین مجرمانه در قوانین پراکنده را برحسب مقتضیات و ضرورت زمان و اوضاع و احوال حاکم بر جامعه و شرایط دیگر، بطور مستقل و خارج از قانون جزایی ^۴ مطرح کرده است .

یکی از مصادیق و جلوه های عناوین مجرمانه در قوانین پراکنده و مستقل از قانون جزایی سال ۱۳۰۴ خورشیدی ، جرم اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی ، می باشد . مقنن ایرانی به رغم تصویب قانون جزایی ۱۳۰۴ خورشیدی و پیش بینی عناوین مجرمانه از جمله کلاهبرداری ، رشا و ارتشاء و ... ولی پس از گذشت یازده سال از تصویب قانون فوق الذکر، یعنی در سال ۱۳۱۵ خورشیدی جرم اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی را مورد تصویب قرار داد.

در این مقاله عناصر و شرایط و انواع جرم اعمال نفوذ و مجازاتها مورد بررسی قرار می گیرد ، در ضمن مواد قانونی مربوط به این جرم در مقایسه با عناوین مشابه (رشاء و ارتشاء، کلاهبرداری) مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت .

مواد قانونی موضوع جرم اعمال نفوذ :

در سال ۱۳۱۵ خورشیدی ، مقنن ایرانی ۴ (چهار) ماده به موضوع جرم اعمال نفوذ اختصاص داد، که با دقت در این مواد قانونی ، اعمال نفوذ (دلالی نفوذ) به دو دسته تقسیم می شود . ماده ۱، ۲، ۴، ۳ ناظر به اعمال نفوذ فاعلی (active) ^۵ و ماده ۳ نیز به اعمال نفوذ (دلالی نفوذ) منفعلانه (passive) ^۶ اختصاص داده شده است .

شخصی که سعی دارد با رفتار مجرمانه خود در یکی از مؤسسات دولتی ، عمومی ، نفوذ نماید و یا حداقل ادعای داشتن نفوذ می کند در این حالت اعمال نفوذ فاعلی نامیده می شود .

^۱ . Infractions center des personas

^۲ . Infractions center des bines

^۳ . Infractions center la security ET la conveyance publique

^۴ . Code penal

^۵ . Traffic influence active (T.I.A)

^۶ . Traffic influence passive (T.I.P)

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۶۱

در مقابل فرد یا افرادی که در سازمان‌های دولتی یا مؤسسات عمومی تحت تأثیر و نفوذ دیگری، اقدام و مبادرت به رفتار مجرمانه می‌کند اعمال نفوذ منفعلانه نامیده می‌شود.

اینک به شرح دو نوع اعمال نفوذ (دلالی نفوذ) پرداخته می‌شود.

گفتار اول: اعمال نفوذ فعال (فاعلی) (T.I.A)

هر گاه شخص یا اشخاص عادی که خارج از سازمان‌های دولتی و مؤسسات عمومی اقدام به ارتکاب عمل مجرمانه می‌نمایند که مواد ۱، ۲، ۴ قانون مذکور به آن اشاره دارد. با توجه به سیاق نگارش مواد ۱، ۲، ۴ مرتکب در دو حالت قابل تصور است: حالت اول - مرتکب شخصی عادی بوده (ماده ۱ و ۲) حالت دوم - مرتکب وکیل دادگستری باشد (ماده ۴).

ماده ۱ - هرکسی به دعوی اعتبارات و نفوذی در نزد یکی از مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری یا مأمورین به خدمات عمومی وجه نقد یا فایده دیگری برای خود یا شخص ثالثی در ازاء اعمال نفوذ نزد مأمورین مزبور از کسی تحصیل کند و یا وعده و یا تعهدی از او بگیرد علاوه بر رد وجه یا مال مورد استفاده یا قیمت آن به حبس تأدیبی از شش ماه تا دو سال و به جزای نقدی از یک هزارریال تا ده هزار ریال محکوم خواهد شد.

هر گاه وجه نقد یا فایده با تعهد را به اسم مأمورین مزبور به عنوان اینکه برای جلب موافقت آنها باید پرداخته شود، گرفته باشد علاوه بر رد وجه یا مال مورد استفاده یا قیمت آن به حبس تأدیبی از یک سال تا سه سال و جزای نقدی از دو هزار ریال الی پانزده هزار ریال محکوم خواهد شد.

ماده ۲ - هر کس از روابط خصوصی که با مأمورین یا مستخدمین مذکور در ماده ۱ دارد، سوء استفاده نموده و در کارهای اداری که نزد آنها است به نفع یا ضرر کسی برخلاف حق و مقررات قانونی اعمال نفوذ کند از یک ماه الی یک سال حبس تأدیبی محکوم خواهد شد.

ماده ۴ - هر وکیل عدلیه که به دعوی داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مأمورین قضایی یا اداری یا حکم یا شهود واهل خبره وجه یا مال یا فایده دیگری برای خود یا شخص ثالثی از موکل خود به عنوان اینکه باید به یکی از اشخاص مذکوره بپردازد یا مساعدت آنها را جلب کند تحصیل نماید یا وعده آن را قبول کند علاوه بر رد وجه یا مال مورد استفاده یا قیمت آن به حبس تأدیبی از یک سال الی سه سال محکوم خواهد شد.

۱۶۲/ فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

الف - اعمال نفوذ در مقابل تحصیل منفعت :

به موجب ماده ۱ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی هر کسی که ادعای داشتن اعتبار و نفوذ نزد، یکی از مأمورین دولتی یا عمومی نماید و از دیگری وجه نقدی یا فایده ای برای خود یا دیگری در مقابل این ادعا کسب نماید . مرتکب عمل مجرمانه شده است .
اما عناصر و شرایط تحقق این جرم : بااستناد ماده ۱ می توان اعمال نفوذ یا جرم دلالی نفوذ را به دو دسته تقسیم کرد :

۱- دلالی نفوذ ساده^۱

۲-۲- دلالی نفوذ مشدده^۲

دلالی نفوذ فاعلی ساده : عبارتست از این که فردی با اطلاع از وجود پرونده یا کار یا موضوعی مربوط به شخصی که نزد مأموران دولت یا مأموران به خدمات عمومی مطرح است ، با ادعای داشتن اعتبار و نفوذ ، به ازای این ادعا ، وجه یا فایده یا وعده یا تعهدی را بگیرد (بند ۱ ماده ۱ قانون مورد بحث) .

دلالی نفوذ فاعلی مشدده (توأم با کیفیات مشدده) :

عبارتست از : مرتکب با ادعای داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مأمور دولت یا مأمور به خدمات عمومی این گونه ادعا کند که وجه یا فایده مورد نظر را به منظور جلب موافقت مأمور اخذ نموده بایستی به او پرداخت کند .

بنابراین تفاوت در این دو اعمال نفوذ ساده و مشدده این است که در اعمال نفوذ ساده مرتکب چنین وانمود نمی کند که مبلغ یا فایده اخذ شده برای جلب موافقت مأمور می باشد و برای تحویل به مأمور دریافت نمی گردد.

۱- عناصر تشکیل دهنده جرم :

عنصر قانونی جرم اعمال نفوذ ، در دو بند ماده ۱ به طور صریح و روشن مورد اشاره قرار گرفته است . با عنایت به اصل قانونی بودن جرم و مجازات و مطابق با نصّ قانونی ، می بایستی عبارات و موضوعات را بر آن ها منطبق نمود ، و براساس تفسیر مضیق از قوانین جزایی ، اعمال ارتكابی را با آن تطبیق داد.

^۱ . Traffic influence active simple (T.I.A.S)

^۲ . Traffic influence passive aggrieve (T.I.A.A)

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۶۳

در سال های اخیر (۱۳۸۷) روزنامه رسمی ۴۸۳/۴۵۳۴۷ - ۸۷/۸/۱۴، در راستای امضاء و الحاق و تصویب کنوانسیون مریدا (سال ۲۰۰۳)، نهایتاً مجمع تشخیص مصلحت نظام، جرائم مندرج در کنوانسیون مریدا را مورد تصویب قرار داد.

ماده ۱۸ از این کنوانسیون به عنصر قانونی جرم اعمال نفوذ در معاملات اختصاص داده شده است که می توان گفت در حال حاضر، عنوان مجرمانه مستقلاً در اعمال نفوذ وجود دارد. ولی مجازات برای این جرم همانند، سایر جرائم مندرج در کنوانسیون پیش بینی نشده است که این امر، مغایر با اصل قانونی بودن مجازات دارد.

عنصر مادی در جرم اعمال نفوذ مطابق بندهای ماده ۱، فعل است. ادعای داشتن اعتبار و نفوذ نزد یکی از مستخدمین دولتی یا عمومی، بصورت فعل در خارج بوقوع می پیوندد. از این رو ترک فعل نمی تواند، در این جرم، عنصر مادی محسوب شود.

مرتکب در این جرم، شخص حقیقی است. در صدر ماده آمده است

که هرکس .... که این واژه ظهور در شخص حقیقی دارد.

اشخاص حقوقی، حقوق عمومی و یا حقوق خصوصی نمی توانند مرتکب جرم موضوع ماده ۱ قانون مزبور، در نظر گرفته شوند. بدیهی است اشخاص حقیقی اداره کنندگان اشخاص حقوقی فوق الذکر در صورت ارتکاب جرم، قابل تعقیب و مجازات می باشند.

عنصر روانی: بر اساس قاعده حقوقی، اصل بر عمدی بودن کلیه جرائم^۱ است مگر این که خلاف آن تصریح شده باشد. جرم اعمال نفوذ هم از این قاعده مستثنی نبوده، بنابراین جرم عمدی است. مرتکب می بایستی با علم و آگاهی و با سوءنیت عام و خاص مرتکب عمل مجرمانه اعمال نفوذ شود.

سوءنیت عام در این جرم عبارتست از این است که، مرتکب با علم به اینکه می داند اعتبار و نفوذی در نزد مأمورین ندارد، ولی بصورت واهی چنین ادعایی می نماید. با این که برفرض اینکه نفوذ و اعتباری در نزد مأمورین دولتی یا عمومی دارد، به عبارت دیگر ادعای اعتبار و نفوذ

^۱ در این مورد می توان به ماده ۱۲۱-۳ قانون جزایی فرانسه نیز اشاره داشت که بیانگر این موضوع است هیچ جنایتی و هیچ جناحه ای بدون علم آگاهی از طرف مرتکب آن قابل تصور نیست.

۱۶۴/ فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

او واقعی است، ولی علم دارد که چنین حقی ندارد که از اعتبار و نفوذ خود برخلاف حق و مقررات در نزد مأمورین، استفاده نماید.

بنابر این ادعا می‌بایستی جرم اعمال نفوذ، با قصد و عمد انجام گیرد. سوءنیت عام، در جرم اعمال نفوذ لازم است ولی برای تحقق عنصر روانی جرم، کافی نیست و مرتکب می‌بایستی در ازاء ادعای اعتبار و نفوذ در نزد مأمورین دولتی به قصد تحصیل وجه یا فایده با گرفتن وعده یا تعهدی را از دیگری برای خود و یا دیگری داشته باشد. در دو بند ماده ۱ مقنن به سوء نیت خاص اشاره دارد. ولی باید توجه کرد که وجود سوء نیت خاص در هر عمل مجرمانه دلیل بر مقید بودن جرم نخواهد بود.

ممکن است سوءنیت خاص در عنصر روانی لازم و ضروری باشد. جرم مطلق تلقی شود. در جرم اعمال نفوذ برخلاف حق، جرم مقید است. بایستی علاوه بر سوء نیت خاص، یعنی قصد تحصیل مال یا منفعتی، در نتیجه، این یکی از این موارد اخذ و تحصیل شده باشد.

۱- شرایط تحقق جرم:

۲- شرایط اساسی در تحقق این جرم عبارتست از:

۱-۲- وجود یک موضوع، پرونده یا کاری در نزد مأمور دولتی یا مأمور به خدمات عمومی لازم و ضروری است.

۲-۲- مستخدم دولت یا مأمور به خدمات عمومی که کار یا موضوع و پرونده در نزد او مطرح است، در جریان امر قرار نمی‌گیرد.

۳-۲- شخص مورد نظر که کار او یا پرونده او در نزد مأمور مطرح است، و مورد فریب قرار می‌گیرد. در عنوان مجرمانه نقش مهمی ندارد.

و از اینکه ادعای اعتبار و نفوذ از ناحیه مرتکب واقعی یا واهی است، اطلاعی ندارد.

۴-۲- اعتبار و نفوذی را که مرتکب مدعی است، ممکن است واقعی یا واهی باشد مرتکب در جرم اعمال نفوذ در بعضی موارد ادعای اعتبار و نفوذ خود را نزد مأمور، به واقع و حقیقت مطرح می‌کند و به ازاء این ادعا، وجوهی یا مالی یا منفعتی کسب می‌کند و در بعضی از موارد دیگر چنین ادعایی مبتنی بر داشتن نفوذ و اعتبار، واقعیت نداشته، فرض واهی محسوب می‌شود. در هر دو حالت اعمال نفوذ برخلاف حق قابل تصور است.

۵-۲- اعتبار و نفوذ بایستی به گونه ای باشد که در عالم خارج برای شخص ثالث موجبات اغفال را فراهم نماید و به تصور اینکه، این اعتبار و نفوذ در عالم واقع وجود دارد، وجوه یا اموال

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۶۵

یا فایده ای را به مرتکب بپردازد یا ارائه دهد. ولی اعتبار و نفوذ در قالب ادعا قرار نمی گیرد. در حقیقت، دعوی اعتبار و نفوذ جزو اقداماتی است که زمینه فریب و اغفال شخص مورد نظر را فراهم و مهیا می نماید.

۳- تفاوت جرم کلاهبرداری و اعمال نفوذ در مقابل تحصیل منفعت:

هر چند وجوه اشتراکی بین این دو عنوان مجرمانه وجود دارد. از جمله، در کلاهبرداری، مرتکب، مال، وجه در نتیجه اغفال و فریب دیگر بموجب ماده ۱ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری تحصیل می کند و در عنوان مجرمانه اعمال نفوذ، دلالتی نفوذ با ادعای واهی یا واقعی، بعنوان داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مأمورین دولت و وجه یا منفعتی را تحصیل می کند، وعده یا تعهدی را می گیرد. اما در تفاوت های این دو باید اشاره داشت:

۱-۱-۳- در کلاهبرداری (میر محمد صادقی، ص ۲۴ به بعد)، مرتکب بدون در نظر گرفتن شخص معین با قصد تقلب نسبت به مردم، اقدام به کلاهبرداری می کند. در ضمن کلاهبرداری بدون اعلام و طرح داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مأمورین دولتی و بدون اینکه پرونده یا موضوعی در جریان باشد، اقدام به مانور متقلبانه می کند. البته در این خصوص باید گفت که اگر پرونده ای مطرح باشد و اگر شخص ادعای اعتبار و نفوذ کند و اگر وسیله مانور متقلبانه، ادعای داشتن اعتبار و نفوذ باشد در نتیجه دیگر عنوان کلاهبرداری بر آن صدق نمی کند.

۲-۲-۳- در کلاهبرداری (کوشا، ص ۱۵۲ به بعد)، مرتکب با اعمال و رفتار متقلبانه و قصد تقلب وجه یا مال را تحصیل می کند.

در اعمال نفوذ ساده یا مشدده موارد مختلف و متعددی می توان نتیجه ادعای داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مستخدمین دولت یا نهادهای عمومی باشد. تحصیل وعده، تعهد، فایده از مواردی هستند که قانونگذار بدانها اشاره کرده است در عین حال ادعای داشتن اعتبار و نفوذ یکی از مصادیق مانور متقلبانه محسوب شود اما رفتارمندرج در این جرم منحصر به این مورد بوده و سایر موارد مانور متقلبانه در این جرم موضوعیت ندارد. در واقع، نفوذ هر چند نتیجه آن ممکن تحصیل موارد متعددی باشد، ولی از نظر روش در ارتکاب جرم محدود بوده و جزیی از مانور متقلبانه را بخود اختصاص می دهد.

۱۶۶ / فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

جرم اعمال نفوذ باید بر خلاف حق و مقررات قانون صورت گیرد. جرم اعمال نفوذ، یک جرم عمومی^۱ بوده و به دلیل اینکه موجبات تعرض به نظام اداری فراهم می کند در نتیجه ارزش مورد حمایت نظم اداری می باشد.

در ماده ۱ قانون فوق الذکر باید اضافه نمود که شخص ثالث که پرونده یا کار در نزد مستخدمین دولت یا مأمور خدمات عمومی داشته و وجهی را می پردازد یا فایده ای را می رساند یا تعهد یا وعده ای را عهده دار می شود، از آنجائی که فریب خورده و با علم آگاهی چنین عملی را انجام نداده، و مرتکب جرم به حساب نمی آید، مأمور دولت هم چون وجهی را دریافت نکرده یا فائده ای متوجه او نشده و از جریان امر بی اطلاع بوده، مرتکب جرم نشده و مقنن مجازاتی را برای او در نظر نگرفته است.

اما اگر شخص ثالث، با علم و اطلاع از اینکه که دلال در نزد مأمور دولت یا مأمور به خدمات عمومی دارای اعتبار و نفوذ است از وی نیز بخواهد که مبلغی یا وجهی را به مأمور تحویل دهد و مأمور نیز این وجه را با آگاهی دریافت کند، در این صورت عنوان مجرمانه در قالب رشاء، ارتشاء تحقق می یابد.

شخص ثالث وجه را در اختیار واسطه قرار می دهد و واسطه نیز مبلغ را در اختیار مأمور دولت می گذارد. که در نهایت عمل ارتكابی دلال موضوع ماده ۵۹۳ ق.م.ا. قلمداد شده و جرم محسوب می شود.

اما در جرم اعمال نفوذ، شخص ثالث در اثر فریب، اغفال شده و وجه یا فایده ای را به دلال که ادعای داشتن نفوذ کرده ارائه کرده است و خود وجهی یا فائده ای را تحصیل نکرده است. بنابراین جرم اعمال نفوذ مرزهای مشترک و بسیار ظریفی با رشاء تحصیل مال نامشروع، کلاهبرداری، و ... دارد.

---

^۱ اصل بر این است که همه جرایم جنبه عمومی دارند و در بعضی از موارد هم جنبه خصوصی نیز دارند. البته در حقوق جزای عمومی اسلامی بایستی گفت که جرایم گاهی جنبه الهی (حق الهی) و گاهی جنبه عمومی دارند که در جنبه الهی (حق الهی) گاهی حق الناس وجود دارد و در جنبه عمومی هم بعضی از موارد حق الناس وجود دارد.

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۶۷

ب - اعمال نفوذ خاص^۱:

چنانچه شخصی بایکی از کارکنان دولت یا مأمورین خدمات عمومی روابط خصوصی داشته و با سوء استفاده از این رابطه به نفع فردی که کاری در نزد این مأمور دارد، یا به ضرر شخص مقابل اعمال نفوذ نماید اقداماتی توسط مأمور دولت صورت گیرد، این عمل مجرمانه به عنوان اعمال نفوذ خاص مورد بررسی قرار می گیرد.

۱- ارزش مورد حمایت :

بایسته است که نظام اداری ، قوای مملکتی و دولتی، از انسجام و استحکام شایسته ای برخوردار باشند. از این رو ، در صورتی که کسانی با نفوذ به این نظام ، سعی بر آن داشته باشند که پیکره آن را مورد تعرض قرار دهند و از طرف دیگر ، کارکنان دولت نیز در تصمیمات و اقدامات خود، قوانین و مقررات موضوعه و چهارچوب حق را در نظر نگیرند، که از رهگذر این اعمال، موجبات بی نظمی و گسیختگی و تضییع حقوق افراد را فراهم سازند ، اعمال ارتكابی با اوصاف مذکور به عنوان ، اعمال مجرمانه تلقی می گردند.

۲- عناصر تشکیل دهنده جرم :

۱-۲- عنصر قانونی: عبارت است از ماده ۲ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف مقررات قانون که در سال ۱۳۱۵ به تصویب رسیده است. این ماده مقرر می دارد:

" هرکس از روابط خصوصی که با مأمورین یا مستخدمین مذکوره در ماده یک دارد سوء استفاده نموده و در کارهای اداری که نزد آنها است به نفع یا ضرر کسی برخلاف حق و مقررات اعمال نفوذ کند از یک ماه الی یک سال حبس تأدیبی محکوم خواهد شد ."

۲-۲- عنصر مادی:

عبارت است از فعل که ، تحت عنوان سوء استفاده کردن در عالم خارج ظاهر واقع می شود . از این رو ترک فعل ، عدم انجام کاری ، (سوء استفاده نکردن) نمی تواند عنصر مادی جرم را تشکیل دهد .

¹ . Traffic influence special (this)

۱۶۸ / فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

۲-۲- عنصر روانی :

جرم موضوع ماده ۲، از جمله جرایم عمدی است. بنابراین باید مرتکب نفوذ با قصد و آگاهی و علم عمل مجرمانه مذکور را به فعلیت برساند.

سوء نیت عام، در این جرم عبارت است از قصد در فعل، سوء استفاده کردن نزد مأمور یا کارمند دولت. ولی در مورد این که آیا سوء نیت خاص در این جرم لازم است یا نه؟ به نظر می رسد که از سیاق عبارات ماده ۲، این گونه استنباط می شود که قصد سوء نیت خاص برای مرتکب جرم لازم است. از این رو، سوء استفاده کردن از روابط خصوصی در نزد مأمور دولت به تنهایی کافی نیست. در حقیقت، شخصی در صورتی مرتکب عمل مجرمانه محسوب می شود که سوء استفاده کردن از روابط خصوصی را به قصد ایجاد نفع برای شخصی یا ایجاد ضرر برای دیگری بر خلاف حق و مقررات قانون انجام دهد. سوء استفاده کردن شخص از روابط خصوصی خود با مأمور یا کارمند به منظور ایجاد نفع یا ضرر برای دیگری، نوعی اعمال نفوذ شمرده می شود که چنین قصدی حاکی و کاشف از سوء نیت خاص است.

ج - شرایط تحقق جرم :

- ۱- وجود رابطه خصوصی بین مرتکب و مأمور دولت ؛
- ۲- وجود کارهای اداری در نزد مأمورین یا مستخدمین که در ماده ۱ به آنها اشاره شده است ؛
- ۳- علم و آگاهی شخص مرتکب از وجود پروژه یا کار، موضوع یا امر در نزد مأمور دولت ؛
- ۴- رابطه بین مرتکب و یکی از طرفینی که در نزد مأمور کاری ارائه و یا نموده اند و یا ارتباط مرتکب با طرف (شخصی) که در نزد مأمور دولت کار دارد .
- ۵- مرتکب، در عمل مجرمانه مزبور وجه یا مال یا فائده ای یا متعهد یا وعده ای را دریافت نمی کند.
- ۶- اقدام مأمور یا کارمند به گونه ای است که بدون اطلاع از این سوء استفاده از روابط خصوصی به نفع یا ضرر کسی منجر می گردد.
- ۷- مستخدم یا مأمور در این جرم وجه یا فائده ای را بهره مند نمی شود .
- ۸- اعمال نفوذ مرتکب به شکلی است که برخلاف حق و مقررات قانونی است، در غیر این صورت، اعمال نفوذ به عنوان یک عمل مجرمانه به شمار نمی رود .

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۶۹

ج- اعمال نفوذ به مناسبت حرفه^۱:

یکی از مواردی که در قانون به مناسبت حرفه، جرم اعمال نفوذ در نظر گرفته شده، حرفه کالت است. به اعتبار اهمیت و شأن حرفه و کالت در دادگستری، مقنن چنین پیش بینی کرده است که وکلا در برخورد با کلیه کسانی که در پرونده قضایی و در فرآیند دادرسی نقش دارند از یک طرف، و با موکلین خود از سوی دیگر، بایستی متعهد به رعایت اخلاق حرفه ای باشند و همچنین با توجه به سوگندی که در ابتدای حرفه خود یاد می کنند شئون مرتب با حرفه و کالت را رعایت نمایند.

مقنن در ماده ۴ قانون پیش گفته چنین مقرر می دارد:

" هر وکیل عدلیه که به دعوی داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مامورین قضایی یا اداری یا حکم یا شهود و اهل خبره، وجه یا مال یا فایده دیگری برای خود یا شخص ثالثی از موکل خود به عنوان اینکه باید به یکی از اشخاص مذکور بپردازد یا مساعدت آنها را جلب کند تحصیل نماید یا وعده آن را قبول کند علاوه بر رد وجه یا مال مورد استفاده یا قیمت آن به حبس تأدیبی از یک سال الی سه سال محکوم خواهد شد."

در ماده فوق الذکر مرتکب اعمال نفوذ، وکیل دادگستری است، وکیلی که پروانه معتبر و قانونی از مجرای قانونی داشته باشد. در واقع، وکیل پس از انعقاد قرارداد و کالت با موکل، و اخذ حق الوکاله و یا قبول ترتیبات نحوه پرداخت آن، تعهداتی را در رابطه با موکل نسبت به دفاع می پذیرد.

۱- ارزش مورد حمایت:

حمایت و صیانت از اعتبار حرفه و کالت و اهمیت و رعایت شئون این حرفه، به ویژه از سوی جامعه و کلا ایجاب می کند که تحصیل مال یا وجه از سوی وکلا در پرونده های مربوط به موکلین برحق الوکاله می بایستی در ازاء دانش و تجربه و تلاش وکیل پرداخت شود. مبنای صحیح و قانونی استوار باشد. به عبارت دیگر، وکلا با اغفال و فریب موکلین، وجه یا فائده یا مالی را دریافت نکنند.

¹ . Traffic influence passive accuses de profession.

۱۷۰ / فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

۲- عناصر تشکیل دهنده

۲-۱- عنصر مادی :

عبارت است از فعل ادعای داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مأمورین قضایی یا اداری یا حکم (داور)، شهود و اهل خبره، که از سوی وکیل در برابر مقابل موکل خود صورت می گیرد. ترک فعل، نمی تواند عنصر مادی جرم مربوطه به حساب آید؛ چرا که طرح ادعایی لزوماً با فعل در عالم و واقع محقق می شود.

۲-۲- عنصر روانی :

جرم موضوع ماده ۴ اعمال نفوذ ارتكابی از سوی وکیل دادگستری، یک جرم عمدی است. در این جرم، سوء نیت عام عبارت است از قصد فعل ارتكابی است ادعایی که وکیل مدعی است در نزد مأمورین قضایی یا اداری یا داور یا شهود یا خبره از نفوذ و اعتبار ویژه ای برخوردار است و البته برای تحقق آنی جرم ضروری است که با آگاهی و عمد این ادعا را مطرح کند در حالت شوخی یا اشتباه یا بدون قصد، جرم محقق نخواهد شد. اما، تنها سوء نیت عام برای ارتكاب این جرم کافی نیست، بلکه وجود سوء نیت خاص در این مورد لازم است. از این رو مدعی داشتن اعتبار و نفوذ که با قصد صورت می گیرد می بایستی به منظور تحصیل که مال یا وجه یا وعده ای از این دو (مال و یا وجه) نداشته باشد.

۳- شرایط تحقق جرم :

۱- مرتکب در این جرم، فقط وکیل دادگستری است؛ کار آموز وکالت در حدود قوانین و مقررات پس از تنظیم قرار داد وکالت و امضاء وکالتنامه توسط کار آموز و وکیل سرپرست، حکم وکیل دادگستری را دارد. هر چند که وکیل دادگستری محسوب نشده و سوگند نخورده باشد. می تواند در محاکم و مراجع و ... به عنوان وکیل شرکت و حضور داشته باشد. بنابراین مشمول ماده ۴ قانون مزبور خواهد شد. مگر اینکه، وکالت او خارج از محدوده قانون بوده و حق وکالت نداشته باشد که در این صورت یک فرد عادی به شمار می آید. اما به طور قطع وکیل دادگستری، مشمول عنوان ماده ۴ قانون فوق الذکر خواهد بود. بنابراین، همچنین وکیل دادگستری ضمن داشتن پروانه معتبر و قانونی، قرارداد وکالت نیز با موکل خود تنظیم کرده و موضوع حق الوکاله را نیز مشخص و معین شده می کند. در نتیجه، اگر کسی وکیل دادگستری بوده، ولی هنوز قرارداد وکالت تنظیم نکرده باشد، چنانچه ادعایی کند شخصی را که در پرونده به عنوان کارشناس تعیین شده، می شناسد و از این طریق برای جلب موافقت کارشناس وجهی را گرفته باشد در این صورت، این شخص مرتکب عمل مجرمانه

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۷۱

گردیده است. اما عنوان عمل ارتكابی منطبق با ماده ۱ قانون اعمال نفوذ خواهد بود و نه منطبق با ماده ۴.

در ماده ۱ کارشناسی یا داورمورد اشاره مقنن قرار گرفته است. از این رو ادعای پرداخت وجه به کارشناس یا داور با جلب مساعدت آنان، تحت شمول ماده ۱ نخواهد بود.

۲- در عین حال، موضوع با عنوان ماده ۴ نیز منطبق نخواهد بود، چرا که مرتکب می بایستی در ماده ۴ وکیل دادگستری باشد و وکیل در این ماده به کسی اطلاق می شود که علاوه بر داشتن پروانه وکالت معتبر، قراردادی را نیز با موکل خود تنظیم نماید و سپس علاوه بر حق الوکاله وجهی را از موکل خود تحصیل کند. بنابراین، در صورت عدم انعقاد قرارداد وکیل دادگستری، چنانچه اقدام به اخذ وجهی کند و مدعی اعتبار نفوذ نزد کارشناس باشد، عمل او مشغول عنوان کلاهبرداری خواهد گرفت.

۳- در ماده ۴ هر چند که به مقامات قضایی یا اداری تصریح شده است اما افراد دیگری نیز به این گروه اضافه شده اند که عبارتند از: کارشناس، خبره، شهود، داور که در ماده ۱ به این گونه افراد اشاره نشده بود، دلیل الحاق این افراد در این ماده از این روست که به طور معمول و مرسوم مطابق قوانین در فرایند دادرسی کارشناسان، یا در صورت عدم وجود کارشناس، خبره، و شهود و داور بر حسب مورد حضور دارند و در این راستا تصمیمات و اقداماتی را به عمل می آورند. وکیل دادگستری می تواند ادعای اعتبار و نفوذ در نزد این افراد را بهانه ای برای تحصیل مال یا وجه نماید.

۴- لازم به ذکر است که این افراد و مقامات در جریان ادعای اعتبار و نفوذ توسط وکیل قرار نمی گیرد و هر چند که امکان وجود، سابقه آشنایی به لحاظ نوع کار وکالت بین افراد و مقامات مذکور در بین باشد، اما آنان از اینکه وکیل چنین ادعایی را محمول و وسیله ای برای گرفتن وجه یا مال می کند اطلاعی از این موضوع ندارند، بنابراین، وجه یا مالی را که وکیل دادگستری از موکل اخذ می نماید به هیچ عنوان به آنان تحویل داده نمی شود. به هر ترتیب چنانچه وجه یا مالی به آنان داده شود اعم از اینکه این اخذ وجه را در تصمیمات و اقدامات خود تأثیر دهند یا نه هیچگونه نقشی در تحقق جرم نخواهد داشت؛ چراکه، موکل، راشی و مقامات یا افراد دیگر مرتشی تلقی خواهند شد.

۵- ممکن است وکیل وجه مال را برای خود یا شخص ثالث اخذ و تحصیل نماید. بنابراین موکل می تواند بجای اینکه وجه یا مال را مستقیماً به وکیل تحویل دهد به شخص ثالثی که وکیل آن را معرفی می کند، بپردازد.

۱۷۲/ فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

۶- اخذ وجه یا مال یا وعده به پرداخت وجه یا (وعده به پرداخت) مشروط است به اینکه مال، در عالم خارج تحقق یابد؛ یعنی جرم مقید به تحقق این امر است .

۷- در ادعای اعتبار و نفوذ در نزد مقامات و یا افراد مورد اشاره ، وکیل ادعا می کند که برای جلب مساعدت این افراد یا مقامات به وجه یا مال نیاز دارد و بایستی آن وجه یا مال ، به آنان پرداخت گردد. از این رو ، وکیل برای تحصیل مال یا وجه ؛ باید مدعی شود که افراد یا مقاماتی که در پرونده در نزد آنان مطرح و در جریان رسیدگی است مبلغی یا مالی مطالبه کرده اند . بنابراین چنین وانمود کند که آنان برای انجام امر ، مالی یا مبلغ مشخص را مطالبه نموده اند . و یا اینکه ابراز کند که برای جلب مساعدت و همکاری آنان ، پرداخت مبلغ یا مالی به آنها ضرورت دارد.

موکل که وجه یا مال را به وکیل خود می پردازد یا وعده پرداخت می دهد ، به این اعتقاد است که مقامات یا افراد برای انجام وظیفه قانونی خود، چنین وجهی یا مالی را دریافت کنند و یا جهل او نسبت به قوانین و مقررات مربوطه و با اغفال وی از سوی وکیل ، سبب آن می شود که این وجه یا مال را به وکیل بپردازد . چرا که در حالت عادی مطابق قوانین، موکل پس از پرداخت حق الوکاله، تکلیفی برای پرداخت وجه یا مال به وکیل ندارد . ولی وکیل با مانور متقلبانه با ادعای داشتن اعتبار و نفوذ در نزد مقام صالحه یا فرد ذیصلاح، چنین وانمود می کند که آنان برای انجام وظایف قانونی خود از وی وجه یا مالی را مطالبه نموده و انجام یا اعطای حق را منوط به گرفتن وجه یا مال نموده که در این صورت، موکل در اثر اغفال این وجه یا مال را می پردازد یا وعده پرداخت می دهد .

۸- شرط تحقق این جرم این است که پرونده یا امر یا موضوع یا کار ... در نزد مقام قضایی یا اداری مطرح شده و خبره یا کارشناس یا داور یا شهود در پرونده معین گردیده باشند .

البته در بعضی از موارد چنین اتفاق می افتد که موکلین راساً به وکلاء خود اعلام می دارند که اگر کارشناس یا شهود یا داور یا قاضی یا پلیس و ... وجه یا مالی را دریافت می کند به آنان پرداخت شود . در این صورت وکیل با مذاکره که با مقام یا فرد مربوطه به عمل می آورد وجه موکل را گرفته و به مقام یا فرد مزبور تحویل می دهد که این عمل مجرمانه تحت عنوان رشاء و ارتشاء^۱ قابل تعقیب است . البته اگر مقام یا اخذ کننده مال کارمند دولت باشد یا داور و کارشناس محسوب می شود .

^۱. Traffic influence passive(Tip)

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۷۳

۹- وجه یا مال یا فایده ممکن است به صورت معین و مشخص به وکیل پرداخت یا واگذار گردد؛ فایده در این جا امتیاز یا عوائد یا منفعتی است که می تواند برای وکیل ارزش مالی داشته باشد؛ به عنوان مثال، انتقال پروانه وکالت وکیل از کانون به کانون دیگر با نفوذ موکل که برای وکیل فایده ای در بردارد. و یا ممکن است که وجه یا مال با فایده به صورت وعده توسط موکل به وکیل خود داده شود که این وعده نیز از نظر قوانین و مقررات دارای ارزش واقعی می باشد.

اعمال نفوذ منفعل :

اعمال نفوذ توسط یک شخص ممکن است که در شخص مقابل تأثیر گذاشته و یا اینکه بی تأثیر باشد. به اعمال نفوذ از سوی شخص مرتکب آن اعمال نفوذ فاعلی (T.I.P.) *influence actived* Traffic اطلاق می گردد.

چنانچه شخص مأمور به خدمات عمومی یا کارمند و مستخدم دولتی، اعمال نفوذ را در تصمیمات و خود مؤثر بداند به این اقدام او اعمال نفوذ منفعل یا انفعالی^۱ گفته می شود.

مقتن در ماده ۳ قانون فوق الذکر، مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی را چنین مقرر می دارد:

" مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری یا مأمورین به خدمات عمومی که نفوذ اشخاص را در اقدامات یا تصمیمات اداری خود تأثیر دهند به محرومیت از شغل دولتی از دو الی پنج سال محکوم می شوند و در صورتی که اقدام یا تصمیم مزبور مستلزم تفویت حقی از اشخاص یا دولت باشد محکوم به انفصال ابد از خدمات دولتی خواهند شده مگر آنکه این عمل مشمول قوانین دیگر جزایی باشد . "

الف - عناصر و شرایط تحقیق اعمال نفوذ منفعل

۱- ارزش مورد حمایت :

هدف ای جرم انگاری حمایت و پاسداشت از نظام اداری و همچنین صیانت از تصمیمات و اقدامات مستخدمین دولتی و مأمورین به خدمات عمومی که مطابق قوانین و مقررات عمل نموده اند و جلوگیری از تضییع حقوق آحاد مردم ، بنابراین هر نوع تعرض به ارزش فوق عنوان

^۱ . Corruption passive

۱۷۴ / فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

مجرمانه پیدا می کند. از جمله اینکه مستخدم دولت یا مأمور به خدمات عمومی، اعمال نفوذ دیگری را در تصمیمات و اقدامات خود موثر جلوه دهد به ویژه در جایی که موجب تفویت و تضییع حقوق دولت و اجتماع و یا اشخاص گردد.

عناصر جرم اعمال نفوذ منفعل

۱-۲- عنصر قانونی :

ماده ۳ قانون پیش گفت در آخرین مرحله پس از اعمال نفوذ تدوین شده، از این رو قبول اعمال نفوذ کارکنان دولت یا مأمور خدمات عمومی پس از اعمال نفوذ اشخاص است. بدین ترتیب و آن، این است که تحقق و اعمال نفوذ منفعلبه تنهایی غیر قابل تصور است. و تنها پس از اعمال نفوذ فاعلی صورت می گیرد.

۲-۲- عنصر مادی :

عبارت است از فعلی که در عالم خارج از سوی مرتکب محقق می شود. "مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری با مأمورین به خدمات عمومی، نفوذ اشخاصی را در اقدامات یا تصمیمات اداری خود تاثیر دهند...."

قید "تأثیر دادن" در تحقق عنصر مادی جرم مذکور، ظهور در فعل، دارد و ترک فعل یعنی عدم انجام عملی که موجب تأثیر دادن در تصمیمات گردد، نمی تواند عنصر مادی جرم را تشکیل دهد.

۳-۲- عنصر روانی :

جرم ارتكابی قبول اعمال نفوذ از سوی مستخدمین دولتی یا مأمورین به خدمات عمومی جرم عمدی بوده و نیاز به عنصر روانی (سوء نیت) دارد.

سوء نیت عام، در این جرم عبارت است از قصد فعل که در این خصوص بایستی با علم به اینکه شخص اعمال نفوذ ناروایی می کند وبدون رعایت قوانین و مقررات مربوطه، در اقدامات و تصمیمات خود از روی قصدنظر دیگران را تأثیر می دهد، مرتکب فعل مزبور گردد. از این رو، در سوء نیت عام، فردی با علم و آگاهی و عمد از اینکه می داند که شخص مزبور اعمال نفوذ می کند و با آگاهی و علم این اعمال نفوذ را در تصمیمات و اقدامات خود تأثیر دهد.

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۷۵

سوء نیت عام، یعنی علم و آگاهی مستخدم دولت از اینکه شخص مقابل اعمال نفوذ می کند و در سوء نیت خاص با آگاهی در تصمیمات و اقدامات خود، اعمال نفوذ را تأثیر داده و آن را به نحوی قبول می کند .

۴- شرایط

مرتکب، در این عمل مجرمانه ، مستخدم دولت (اعم از قضایی یا اداری) یا مأمورین به خدمات عمومی است و در زمان ارتکاب جرم ، مستخدم بوده و یا در حال مأموریت باشد . بنابراین بایسته است که در زمان ارتکاب عمل، عنوان مستخدمی دولت یا مأمور به خدمات عمومی را دارا باشد .

از طرف دیگر، مرتکب، صلاحیت رسیدگی به انجام موضوع یا کاری که مورد نظراست را داشته باشد . در واقع ، موضوع یا کار به او محول شده و در حال رسیدگی به آن کار یا موضوع باشد .

همچنین ، مرتکب ،شخص اعمال نفوذ کننده یا (اعمال نفوذ فاعلی) را بشناسد و در جریان امر اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی وی قراربگیرد .

به هر روی ، مستخدم دولت یا مأمور به خدمات عمومی در این جرم ، هیچ گونه وجه یامالی یا فایده ای را تحصیل نمی نماید. از این رو ، ضرورت دارد که دراین خصوص به بررسی تفاوت های جرم اعمال نفوذ منفعل (T.I.P.) با ارتشاء بپردازیم:

۵- تفاوتهای ارتشاء و اعمال نفوذ منفعل!

مرتشی با شناخت از راشی یا واسطه (رایش) با صلاحیت در پرونده ای که تحت نظر او می باشد وجه یا مالی را پیشنهاد می دهد یا پیشنهاد را قبول می کند و پس از دریافت وجه مزبور، ممکن است به ازای آن در تصمیمات و اقدامات خود تأثیر بدهد یا اینکه هیچ گونه تأثیری ندهد. ماده ۳ قانون تشدید .

"هریک از مستخدمین و مأمورین دولتی اعم از قضایی و اداری یا شوراها یا شهرداریها یا نهادهای انقلابی و به طور کلی قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح یا شرکتهای دولتی یا سازمانهای دولتی وابسته به دولت و یامأمورین به خدمات عمومی خواه رسمی یا غیر رسمی

¹ . Traffic influence passive

۱۷۶/ فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط به سازمان‌های مزبور می‌باشد، وجه یا مال یاسند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیماً یا غیر مستقیماً قبول نماید در حکم مرتشی است اعم از این که امر مذکور مربوط به وظایف آنها بوده یا آنکه مربوط به مأمور دیگری در آن سازمان باشد، خواه آن کار را انجام داده یا نداده و انجام آن بر طبق حقانیت و وظیفه بوده یا نبوده باشد و یا آنکه در انجام یا عدم انجام آن مؤثر بوده یا نبوده باشد به ترتیب زیر مجازات می‌شود.

نکته قابل ذکر در خصوص ماده فوق‌الشاره، این است که مقتن محدودۀ بین موارد ارتشاء و اعمال نفوذ را خلط نموده که در این مجال، به بررسی و تبیین آن دو می‌پردازیم:

مرتشی پس از اخذ وجه یا مال، ممکن است در تصمیمات و اقدامات خود، خواسته‌های راشی را تأثیر داده و یا اینکه تأثیر ندهد. به تعبیر دیگر، اعمال تأثیر در اقدامات و تصمیمات لحاظ نگردد ولی جرم ارتشاء منوط و مقید به تأثیر گذاری در تصمیمات نیست.

ارتشاء عبارتست از اینکه کارمند یا مأمور ذیصلاح در موضوع یا کاری یا امری یا پرونده‌ای، وجه یا مالی را بگیرد و در قبال آن تعهد نموده که کاری را انجام بدهد و یا از اتیان آن کار خودداری می‌کند. (البته ممکن است اخذ وجه یا مال پس از انجام کار باشد که در این صورت قطعاً در تصمیمات و اقدامات خود متأثر از خواسته‌های مرتشی بوده است.) اما ملازمه‌ای بین قبول وجه یا مال و اتمام کار وجود ندارد؛ چرا که در بسیاری از موارد قبل از انجام کار وجه یا مال از سوی مرتکب پذیرفته می‌شود.

بنابراین، مرتشی براساس قاعده کلی، از آنجایی که حقوق از دولت دریافت می‌کند، حق ندارد وجه یا مالی را غیر از حقوق موظفی خود از دیگران درازای انجام دادن یا انجام ندادن کاری که وظیفه قانونی اش بوده، بگیرد.

بنابراین، چنانچه کارمند دولتی علاوه بر حقوق، وجه یا مالی را از شخص دیگری دریافت نماید و سپس و طبق قوانین و مقررات تصمیم‌گیری یا اقدام نماید، مرتکب جرم ارتشاء شده است.

در حقیقت، کارمند دولتی در قبول اعمال نفوذ، وجه یا مالی را دریافت نمی‌کند، بلکه در اقدامات خود و تصمیمات اداری اعمال نفوذ را تأثیر می‌دهد. بنابراین، اگر کارمند یا مأمور براساس موارد مشروحه ذیل عمل نماید، ارتکاب جرم یا جرایم متفاوت است:

– مأمور یا کارمند ذیصلاح، در صورتی که وجه یا مالی را از راشی بگیرد اعم از اینکه در تصمیمات و اقدامات خود تأثیر بدهد یا تأثیری را روا ندارد، مرتشی است.

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۷۷

– مأمور یا کارمند ذیصلاح وجه یا مالی را دریافت نمی کند، ولی علم به این موضوع دارد که شخص مقابل اعمال نفوذ کرده (طبق مادتهای ۱ و ۲ کارای اعمال نفوذ پذیرفته شده حق و مقررات قانونی) در نتیجه، چنانچه این اعمال نفوذ را در تصمیمات و اقدامات خود تأثیر بدهد، مرتکب اعمال نفوذ منفعل یا Passive شده است (ماده ۳).

– مأمور یا کارمند ذیصلاح بر تأثیر دادن در تصمیمات خود از شخص مقابل که اعمال نفوذ می کند، وجه یا مالی را دریافت می دارد اعم از اینکه در تصمیمات خود آن را تأثیر بدهد و یا اینکه چنین تأثیری مشهود نباشد. در این حالت مأمور یا کارمند مربوطه، مرتکب جرم ارتشاء و اعمال نفوذ منفعل گردیده.

– در صورتی که مأمور یا کارمندی که در اداره یا سازمانی مشغول به خدمت است، اما کار یا امر یا موضوع یا پرونده به او محول نشده است و از طرف دیگر کارمند یا مأمور دیگری ذیصلاح در این امر می باشد که در نهایت، مأمور اول در نزد مأمور دوم اعمال نفوذ کرده و از او می خواهد که در تصمیمات و یا اقدامات خود تأثیر بدهد. چنین مأمور اول مرتکب اعمال نفوذ شده، هر چند که وجه یا مالی را دریافت کرده باشد. اما مقنن در ماده ۳ قانون تشدید چنین مأموری را هر چند ذیصلاح نباشد و در سازمان یا اداره ای غیر از اداره و سازمان مورد نظر باشد، مرتشی به شمار آورده است، ولی از نظر قاعده کلی مأمور اول مرتکب اعمال نفوذ شده و مأمور دوم در صورت تأثیر دادن در قبال اعمال نفوذ به جرم ارتشاء متهم خواهد شد. در صورتی که وجه یا مالی را دریافت کرده باشد و الا مأمور دوم نیز مرتکب اعمال نفوذ شده است.

۶- اجتماع جرم ارتشاء جرم اعمال نفوذ منفعل

چنانچه مأمور یا کارمند ذیصلاح با علم به اینکه شخص مقابل اعمال نفوذ می کند ولی در مقابل وجه یا مالی را از او یا شخصی که صاحب کار یا صاحب پرونده ای می باشد از طریق اعمال نفوذ کننده مطالبه کند و در روال آن را تأثیر بدهد؛ از آنجایی که وجه یا مالی را دریافت کرده است، مرتشی محسوب می شود. همچنین به علت اینکه در قبال اعمال نفوذ در تصمیم خود تأثیر داده، مرتکب اعمال نفوذ منفعل گردیده است. به لحاظ اینکه مجازاتهای مقرر در خصوص ارتشاء و اعمال نفوذ ماده ۳ قانون مجازات اعمال نفوذ، قابل جمع می باشند؛ در نتیجه تعدد مادی بوده و شخص مرتکب به مجازات هر دو جرم محکوم خواهد شد. شرط دیگر در تحقق این جرم، این است که جرم مقیّد و معطوف به تأثیر دادن است. از این رو، اقدامات یا تصمیمات گرفته شده، مبتنی بر اعمال نفوذ می باشد و بنابراین

۱۷۸ / فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱

درفرضی که اعمال نفوذ صورت نمی گیرد. چنین اقداماتی یا تصمیماتی به وقوع نمی پیوند یا از مرتکب صادر نمی شود.

نکته شایان توجه و واجد اهمیت، این است که تصمیم یا اقدام مأمور یا کارمند که تحت تاثیر نفوذ شخص صورت گرفته موجب از بین رفتن حق یا حقوقی از دولت یا اشخاص نمی گردد. به عنوان مثال تسریع در رسیدگی و جانبداری کارمند یا مأمور و ... می تواند در تصمیم و اقدام کارمند مشاهده و ملاحظه شود. اما ارسال سریع اوراق قضایی تحت تاثیر اعمال نفوذ فرد توسط مأمور ابلاغ، یک عمل مجرمانه قلمداد می شود. چرا که تصمیم یا اقدام مأمور یا کارمند دولت، بایستی طبق قوانین و مقررات صورت بگیرد. از این رو هیچ کس حق ندارد در این تصمیمات و اقدامات اعمال نفوذ کند و نیز کارمند یا مأمور مربوطه، حق ندارد به این اعمال نفوذها توجه و ترتیب اثر دهد.

به هر ترتیب، چنانچه تأثیر دادن به اعمال نفوذ در تصمیم یا اقدام توسط مأمور یا کارمند، موجب از بین رفتن حق شخصی یا حق دولتی گردد، این عمل مجرمانه مجازات شدیدتری را در پی خواهد داشت.

بنابراین، اعمال نفوذ منفعل (T.I.P.) به دو دسته تقسیم می شود :

تصمیم یا اقدام کارمند یا مأمور متأثر از اعمال نفوذ فاعلی بدون از بین رفتن حق شخص ثالثی یا حق دولت.

به موجب (صدر ماده ۳ قانون مجازات اعمال نفوذ ...) اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانون بوده و کارمند یا مأمور متأثر از اعمال نفوذ به محرومیت از شغل دولتی از ۱۲ لی ۵ سال مجازات خواهد شد.

تصمیم یا اقدام کارمند یا مأمور متأثر از اعمال نفوذ فاعلی که موجب از بین رفتن حق از شخص یا دولت می گردد. مجازات شخص مرتکب در این خصوص، انفصال دائمی از خدمات دولتی است.

نتیجه گیری :

جرم اعمال نفوذ، در واقع تعرض به قوانین نظام اداری و ساختار دستگاههای دولتی یا دستگاههای ارائه کننده خدمات عمومی است.

اشخاص شاغل در این دستگاه های دولتی از یک طرف و اشخاص حقیقی غیر شاغل، بایستی روابط و مناسبات خود را براساس قوانین و مقررات و به تعبیری بر پایه حق و قانون تنظیم

اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی / ۱۷۹

نمایند. نفوذ بر کارکنان دولتی یا مأمورین به خدمات عمومی، به نوعی سبب ایجاد فساد اداری می شود فساد اداری نیز، زمینه فساد اقتصادی را در جامعه کارکنان دولتی و خدمات عمومی فراهم می کند.

جرم اعمال نفوذ، از جمله جرایم غیر قابل گذشت است به هر روی، مواد مورد اشاره در متن پژوهش، که به بررسی و تبیین دقیق آنها پرداختیم - در بیش از هفتاد سال پیش وضع و تدوین گردیده اند. از این رو با گذشت زمان قابل ملاحظه ای، واجد اشکالات و ایرادات خاصی است که البته می توان با تقنین مواد جدید و یا رفع و تکمیل نواقص آن، به شیوه درست و مطلوب قانونگذاری دست یافت. اما با این وجود، تعداد کثیری از جامعه قضات - با فرض اطلاع و آگاهی آنها - به این قوانین و مقررات استناد نکرده و یا اینکه کمتر در موارد مبتلا به، بدانها متوسل می شوند. به بیانی دیگر، قانون مورد بحث از انظار حقوقدانان و قضات محترم دور افتاده و مغفول واقع شده است؛ در حالی که قانون مربوطه از سوی مقنن و با وضع قوانین و مقررات جدید، نسخ و تخصیص نخورده است، از این رو پیشنهاد عملی در این خصوص، این است که با استناد به مواد این قانون بویژه از سوی قضات و ایجاد رویه قضایی مناسب، به تغییرات بنیادین و اساسی در نظام اداری جامعه و نیز به سالم سازی محیط های دستگاه های اداری و نهاد های مرتبط به خدمات عمومی، دست یابیم.

فهرست منابع

فارسی

- میر محمد صادقی (حسین)، (۱۳۷۶). حقوق جزای اختصاصی جرایم علیه اموال و مالکیت، انتشارات میزان، چاپ دوم.
- کوشا جعفر، (۱۳۹۰). بایسته های حقوق جزای اختصاصی، انتشارات مجد، چاپ اول.
- قانون مجازات اعمال نفوذ بر خلاق حق و مقررات قانونی سال ۱۳۱۵
- قانون الحاق و تصویب کنوانسیون مریدا (مبارزه با فساد) مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام سال ۱۳۸۷ - روزنامه رسمی ۴۵۳۴۷/۴۸۳ - ۸۷/۸/۱۴

- Ron (Michel), **Droit penal spécial**, (1999), ARMAND. Collin pp.299-301 et s.
- Laruier (Jean), Laruer (Anne- Marie) **Huitième édition**, mementos dalloz, 1994, pp.237 et s.
- De la Corruption active ET de trafic d'influence Commis par les particuliers. 432-11 et s.
- De la corruption passive ET du trafic d'influence Commis par des personnes exerçant une fonction publique. 433-1 et s.
- Code penal français 2011.